

TÓTH Tibor

ELTE, BTK, Kora újkori magyar történeti Doktori Program
tothtibi30@gmail.com

ANGOL ÖNKÉNTESÉK BUDA 1686-OS OSTROMÁNÁL: OKOK ÉS MOZGATÓRUGÓK

1686-ban a törökök elleni felvonulás híre egész Európát lázba hozta, nem csoda hát, hogy tömegével tódultak a legkülönfélébb rangú és nemzetiségű önkéntesek a Lotharingiai Károly fővezérsége alatt álló keresztény seregbe. A Buda 1686-os visszavívásánál jelen lévő brit önkéntesek üde színfoltjai az ostromló tábornak, még ha nem is játszottak jelentős szerepet az ostrom történetében. Dolgozatom tematikája is hozzájuk kapcsolódik, amely a visszafoglaló háborúk egyik kevésbé, szinte alig vizsgált területei közé tartozik.

A dolgozat célja felsorolni mindazon angol résztvevőket, akik bizonyítottan részt vettek az ostromban, továbbá rövid életrajz keretében bemutatni az önkéntesek életrajzi hátterét, amely elengedhetetlen kelléke a tanulmány elsődleges célkitűzésének. A dolgozat keretében górcső alá kerül, hogy ki-ki milyen céloktól vezérelve vett részt a magyarországi hadműveletekben, külön hangsúlyt fektetve a korabeli angliai és európai viszonyokra, illetve megkísérli rekonstruálni a hadszíntérre vezető út körülményeit. A tanulmány kidolgozása során elsősorban korabeli kútfők kerültek felhasználásra, úgymint az önkéntesek személyes levelezései, az angol hadsereg tiszti jegyzékei, visszaemlékezések, naplóbejegyzések, hírújságok stb., továbbá a legújabb szakirodalom nyújtotta adatok angol, magyar és német nyelven.

A kutatásnak köszönhetően több mint fél tucatnyi névvel sikerült bővíteni az eddig rendelkezésre álló névlistát, illetve megállapításra került, többek között, hogy az önkéntesek túlnyomó többsége saját hadi tapasztalatainak bővítése érdekében érkezett a háború mardosta Magyarországra.

Kulcsszavak: Buda, 1686, angol, brit, önkéntes, visszafoglaló háború

1. Bevezető

A Magyar Királyság török uralom alóli felszabadítása talán az egyik legkalandosabb és leglebilincselőbb fejezete az ország hadtörténetének. Európa legjelesebb hadvezérei eladdig az országban sosem látott nagyságú és összetételű seregeket vezényelve küzdöttek egy olyan egzotikus keleti hódító ellen, kinek csillaga ugyan már leáldozóban volt, de még így is több évtizedre volt szükség ahhoz, hogy Európa egyik legerősebb állama, széleskörű nemzetközi koalíció támogatását is igénybe véve, el tudjon bánni ezzel a veszedelmes és erős ellenséggel. A bécsi háború kirobbantása (1683) mindenesetre elhibázott lépés volt, amelyért a törökök roppant drágán megfizettek. Hosszú volt azonban az út Bécs alól Karlócáig, amelynek egyik legfontosabb állomása Buda visszavívása volt 1686-ban. Mindenki, még a „legalantasabb” közkatoná is tisztában volt vele, hogy a Magyar Királyság termékeny szántóföldjeiért és gazdag bányakincseiért vívott küzdelem legfőbb állomása nem lehet más, mint Buda, az ország egykor csillogó fővárosának és a török hódoltsági hatalom sarokkövének visszafoglalása. Buda megkaparintásával már 1684-ben megpróbálkozott a császári-birodalmi sereg, azonban az elégtelen előkészítés és a szakszerűtlen ostrom végül teljes kudarchoz vezetett. A körülmények 1686-ra értek meg, hogy újból meg lehessen próbálkozni a szinte lehetetlennek tűnő feladattal.

A törökök (Buda) elleni felvonulás híre egész Európát lázba hozta, nem csoda hát, hogy tömegével tódultak a legkülönbözőfélébb rangú és nemzetiségű önkéntesek a Lotharingiai Károly fővezérsége alatt álló keresztény seregbe. Pontos számuk és összetételük nem ismert, és valószínűleg soha nem fogjuk részletekbe menően megtudni, ki és milyen módon vett részt a nagy vállalkozásban. Mindenesetre legtöbb volt köztük a spanyol, olasz, francia és a brit-szigeteki, de Európa szinte összes nemzetisége képviseltette magát. Grimani velencei követ a következőképp jellemezte a helyzetet:

„Nem akarom Excellenciádat az önkéntesek tömegének és minőségének leírásával untatni, mert el lehet mondani, nincs se szerük, se számuk, és van közöttük a világ minden részéből való, s vannak magas, előkelő urak.” (Szakály, 1986b, XII.)

Sokáig a magyar történetírás egyik nagy hiányosságának számított, amelyet maguk a történészek is beismernek munkáikban, hogy Buda ostromával és általában véve a „felszabadító háborúval” a szocialista korszakban csupán kevés munka foglalkozott. Az utóbbi évtizedek törekvései, és legfőképp Buda visszavívásának 300. évfordulója alkalmából megjelent szekérderéknyi munka nagy mértékben javított a helyzeten, azonban még így is maradtak olyan apróbb foltok az ostrom történetében, amelyek nem kaptak kellő figyelmet. Az ostrom történetének egyik ilyen mellőzött kérdése a külföldi önkéntesek szerepvállalása.

A Budát megjárt önkéntesekről több munka is megjelent (Szakály 1986b, Fallenbühl 1977, H. Hanny 2008.), Budapest azonban az eddigiekben csupán két történelmi munka foglalkozott a brit és ír – ezen belül is az angol¹ – önkéntesek szerepével (Kropf 1894, Markó 1937)., azonban, mint ahogyan arra a kor neves történésze Szakály Ferenc is rámutatott, ezen munkák leginkább forrásközlésre szorítkoznak. Továbbá, hazai sajtóorgánumok hasábjain megjelent pár újságcikk az angol résztvevőkről, ezek a rövid irományok azonban nem lépik át az újságírás adta szűk kereteket.² Ezeken a hiányosságokon próbál meg változtatni az olvasó elé táruló tanulmány, amely elsősorban az angol nemzetiségű önkéntesek motivációit taglalva, megpróbál válasszal szolgálni arra a kérdésre, hogy vajon miért ontották vérüket a messzi Anglia lakói Magyarország földjén.

2. Angolok útban Magyarország felé

A császári és birodalmi csapatokon kívül, ahogyan már említettük, az ostromban nagy számban vettek részt angol önkéntesek is. Voltak közöttük grófok, polgárok, hétköznapi bakák, de magasan képzett hadmérnökök is. Természetesen mindannyiukat más és más okok motiválták arra, hogy a keresztény sereg táborába szálljanak. Nagy általánosságban azonban elmondható, hogy nem volt olyan önkéntes, aki ne akart volna dicsőséget szerezni, vagy rozsdás kardja helyett egy kitűnő damaszkuszi pengét zsákmányolni. Ezen „felületes” célok mögött mélyebb okok is meglapultak, amelyeket a következőkben részletesen ismertetek.

1685 decemberében XI. Ince, a Törökpápa (Türkenpapst), a törökellenes háború nagy mecénása, pápai bullájában keresztes hadjáratot hirdetett a hitetlenek ellen, teljes bűnbocsánatot ígérve mindazoknak, akik hajlandóak részt venni az oszmánok elleni szent vállalkozásban. A pápa hívó szavára Európa népeiben újra feléledhetett valami abból a már réges-rég kiveszett középkori keresztes lelkületből, amely most újfent magával ragadta az embereket. Anglia a kivételt képezhetett. A protestáns többségű ország lakosságának esetében kevéssé valószínű – mint ahogyan azt a későbbiekben látni is fogjuk –, hogy a pápa által kínált üdvözülés reményében nagyobb számban vonult volna a törökök elleni háborúba. Ezt látszik bizonyítani az is, hogy az önkéntesek többsége az 1686-os ostromot követően rögvest megtért Angliába, és csupán minimális hányaduk jött vissza Magyarországra a következő év tavaszán.

1 Tehát a tanulmány terjedelmi okokból kifolyólag eltekint az ír és a skót önkéntesek motivációinak taglalásától, mely egy következő munka témájául fog szolgálni.

2 Horvath Karoly 1930. Historical links between England and Hungary. *Hungary Quarterly Review*, Vol. 1. No. 1.; Erdődy Francis 1936. English volunteers at recovery of Buda. *Danubian Review*, Vol. 2. No. 12.; Erdődy Francis 1936. James Fitzjames in the christian army at the siege of Buda. *Danubian Review*, Vol. 14. No. 4.

Nem szabad elfelejtenünk azt a körülményt, hogy ez idő tájt Angliában a katolikus II. Jakab uralkodott, aki – botor módon megfélekezve apja kegyetlen sorsáról – nem átallott megszigorító intézkedéseket hozni a protestáns felekezetek ellen, keményebben odacsapni a nonkonformista vallásoknak. II. Jakab ez irányú tevékenysége elsősorban a hadseregre irányult: a protestáns vallású hivatásos tiszteket elbocsátotta a szolgálatból, helyüket pedig katolikusokkal töltötte fel. II. Jakab katolizáló tevékenységének következményeként az alacsonyabb származású tisztek soraiból roppant sokan kényszerültek hosszabb-rövidebb időre elhagyni hazájukat. Egyesek a németalföldi Anglo–Dutch Brigade-hez csatlakoztak vagy beálltak valamelyik harciasabb európai fejedelem seregébe, míg mások még tovább utaztak, egészen a háború tépte Magyar Királyságig. A megannyi Magyarországra érkező „kényszerönkéntes” közül többen abban reménykedhettek, hogy hamarosan felvételt nyernek a császári seregek állományába. Ez nemcsak a „biztos” megélhetés reményével kecsegtetett, hanem állandó zsoldot is biztosított (önkéntesként nem kaptak semmiféle ellátást vagy pénzbeli juttatást), miután a szigeteken csupán éhezés jutott nekik osztályrészül. Sajnálatos módon egyetlen ilyen „kényszerönkéntes” kiléte sem ismert. Ennek oka elsősorban alacsony származásuk, miáltal információink is igen szűkösek róluk.

Maga II. Jakab sem ellenezte a hadjáratban való részvételt, sőt, mint ahogyan azt látni fogjuk, némely esetben ő maga ösztönözte katonáit³ (és fiát), hogy külföldre utazzon. A menlevelet sok esetben maga II. Jakab állította ki. Az angol uralkodó ez irányú ösztönzése – figyelembe véve belpolitikáját és törekvéseit – nem állt kapcsolatban a pápai bullával. Lehetséges, hogy keresztényi megfontolásból is engedélyezte katonái külföldre utazását, kizárt azonban, hogy ez lett volna a legfőbb indok. Jakab szerelmese volt a hadseregnek, a hounslow-heath-i hadgyakorlatoknak pedig az egész országban nagy figyelmet szenteltek. A király elsődleges célja egy ütőképes, személyéhez minden helyzetben hű hadsereg létrehozása volt, amely támogatja uralmát és megvédi trónját (apja I. Károly a kivégzőpadon végezte). E tekintetben elengedhetetlen volt puskaport szagolt tisztek alkalmazása hadseregében.

Meg kell röviden említenünk Orániai Vilmos szerepét is. Minden jel arra utal, hogy a holland helytartó ugyancsak ösztönözte a magyarországi hadjáratban való részvételt. Habár nem sok esetben tudjuk bizonyítani, hogy Vilmos ténylegesen szerepet játszott az önkéntesek felbujtásában vagy éppenséggel „csak” megsegítésében, ez is elegendő a fentebb állítottak alátámasztására. A kérdésről a későbbiekben még bővebben lesz szó.

3 Az önkéntesek jelentős hányada hivatásos katona volt, és mint ilyenek, engedélyt kellett kérniük, hogy egy külföldi hadjáratban részt vehessenek.

Mindenkinek megvolt a maga mozgatórugója, azonban valahogyan el is kellett jutni hadszíntérre. A források tükrében tisztán megállapítható, hogy az önkéntesek nem egyenként, hanem kisebb-nagyobb csoportokban utazva jutottak el Magyarországra. Több ilyen „nomád” kompániára sikerült rábukkannom, tehát a következőkben megpróbálom részletesen ismertetni, hogy a név szerint is ismert angol önkéntesek hogyan és miért érkeztek Magyarországra, illetve rövidebb életrajz keretében bemutatom a legfontosabb szereplők történelmi hátterét. Külön csoportokban indultak útnak az írek és a skótok is, természetesen olykor egymással vegyülve, azonban ezen tanulmány keretében egyedül az angol önkéntesek történeteire szorítkozok. De még mielőtt belevágnánk a fentebb felvázolt kérdéskör taglalásába, le kell szögeznünk azt a tényt, hogy a név szerint említett grófokon, vikomtokon, hercegeken és katonatiszteken kívül, megannyi szolgálta és hadsegéd kísérte el őket újtjukra, nem is beszélve az utazás közben hozzájuk csapódhatott más önkéntesekről. Még az „alantasabb” származású urak is, akár 2–3 szolgát is magukkal vihettek a hadjáratra. Ebből következik, hogy a felsorolt grófokon és neves hadfiakon kívül még megannyi rang nélküli kísérte el őket a hadjáratra. Ezen névtelen hősök nevei és tettei még véletlenül sem kerültek feljegyzésre, miáltal számukról és sorsukról sincsenek közelebbi információink.

2.1. Jacob Richards hadmérnök és társai

A XVII. században katonai szempontból Magyarország Európa egyik legizgalmasabb területének számított, ahol bárki kitanulhatta a hadi mesterség minden csínját-bínját. Ilyetén okok miatt küldték a magyarországi hadszíntérre Jacob Richards angol hadmérnököt is (k.1660–1701), aki mint az ostrom egyik többekévé megbízható krónikása, a következőképp adja elő megbízatásának történetét naplója bevezető passzusában:

„... Richards Jakab őfelsége egyik hadmérnöktisztje, aki lord Darthmouthnak, őfelsége egyik udvari főemberének rendelkezésére szolgált a Lotharingiai herceg és a bajor választófejedelem vezérlete alatt álló seregben, hogy magát őfelsége további szolgálatára kiképezze.” (Markó Árpád átirata nyomán. *ld.* Markó 1937, 214.)

Richards legfőbb feladata volt szemügyre venni az útja során eléje táruló erődítmények szerkezetét, azokról terveket és rajzokat készíteni, az ostrom alatt pedig megfigyelni az ütegek tűzvezetését, a contravallatio és circumvallatio kiépítését. Mindezekről természetesen részletes jelentésekkel kellett szolgálnia feljebbvalóinak. Részben ezt a célt szolgálta naplója is, melyben a lehető legnagyobb műszaki részletességgel igyekszik beszámolni az ostrom előrehaladtáról.

Richards szenvedélyes naplóiíró volt, így a Londonból Budára tartó útvjáról külön naplót vezetett, amely aprólékos feljegyzéseket tartalmaz az utazás részleteiről. Nyomatásban sajnos még nem jelent meg, más kútfőkből azonban érte-

sülhetünk róla, hogy nem egymaga hagyta el a ködös Albiont. A király parancsára útitársául szegődött Francis Negus zászlós, valamint Thomas Hudson és John Hooper, mint szolgálai („servants”).⁴ A kicsinyke angol különítmény utazását Orániai Vilmos is segítette, ki az angol követ közbenjárására ajánlólevéllel szolgált Lotharingiai Károlyhoz, mely biztosította az angolok baráti fogadtatását Bécsben.⁵

Richards és társai közösen harcolták végig nem csak Buda ostromát, hanem a moreai háború egy szakaszát is, ahova az ostrom lezárultát követően érkeztek. (Kropf 1894, 137) Richards ezután megtért Angliába, ahol 1687-ben királyi rendeletre (Kropf 1894, 135) nyomtatásban is megjelent naplójának budai ostromot taglaló része⁶ A kötet minden bizonnyal a jövő hadmérnökeinek is szólt. A törökök elleni háborúban szerzett értékes tapasztalatait felhasználta az észak-angliai kikötőváros, Hull védműveinek kijavításakor is (Childs 1980, 41). A Dicsőséges Forradalmat követően még egy ideig megőrizte hűségét II. Jakab iránt, azonban a sorsdöntő boyne-i csatát (1690) már III. Vilmos oldalán harcolta végig. Hamarosan Flandriában találjuk a steenkerque-i csata poklában, és mint szenvedélyes naplóról, erről a hadjáratról is fennmaradtak visszaemlékezései.⁷ Steenkerque-nél azonban nem ért véget a Franciaországgal vívott háború, amelynek Richards is részese maradt egészen a rijswijki békekötésig (1697). Az újabb ellenségeskedések kitörését már nem élte meg. 1701-ben váratlanul elhunyt, mint az angol hadsereg egyik magas beosztású hadmérnöke.⁸

Richards első számú útitársa, kinek személyére elvétve ugyan, de felfigyelhetünk az ostromot taglaló forrásokban, Francis Negus volt, egy vérbeli katoná (k. 1670–1732). 1687-től a Holland Regiment zászlósa (ensign)⁹, 1703-ban

4 “... Jacob Richards, engineer, with Francis Neges, Thomas Hudson, and John Hooper his servants, together with his wearing apparel, mathematical instruments, etc., to go to Flanders in order to the Imperial Camp in Hungary.” Worthington, 2012, 120..

5 Kropf, 1894, 136.; A régies helyesírással íródott szövegrészleteket napjaink követelményeihez igazítottam.

6 Az említett naplót Simonyi Ernő lelte fel a British Museumban, majd 1859-ben fordításban meg is jelentette (Simonyi Ernő, 1859. *Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1517–1717*, Pest, 221–247.). A fordítás javításait – már idézett munkájában – Kropf Lajos közli. A napló egy részlete (augusztus 14-től) újra kiadásra került 1986-ban a Szakály Ferenc szerkesztette *Buda visszafoglalásának emlékezete 1686*. című forráskiadványban.

7 Ezt a naplóját, mint a legtöbbet, a Stowe kéziratok között találjuk a British Museumban. Minden bizonnyal érdekes információkra lelhetnénk benne arról a szívélyes vizontlátásról, amely az egykori budai veteránok között zajhatott le a flandriai hadjárásban.

8 A Dictionary of National Biography (DNB) XIX. században keletkezett, több tucatnyi kötetre rúgó gyűjteményét digitalizált formában a www.wikisource.org oldalról értem el. Sajnálatos módon az újabb kiadás, az Oxford Dictionary of National Biography internetes adatbázisához nem volt hozzáférésem.

9 „...an ensign in the Holland Regiment...” Childs 1980, 41., vö. Dalton 1894, 134. (II. kötet)

pedig már alezredesként szolgált (Lt.-Colonel) (Dalton, 1896, 193. p. (III. kötet). Marlborough katonájaként végigharcolta a spanyol örökösödési háborút is. Élete delelőjén azonban a politikát sem vetette meg. 1717-ben Ipswich képviselőjeként bejutott a parlamentbe, ahol egészen 1732-es haláláig sikerült megmaradnia¹⁰. Francis Negus-tól eltérően, Thomas Hudson és John Hooper önkéntesek kilétéről nem állnak rendelkezésre bővebb információk. Nevük nem szerepel a Dalton-féle – brit katonai egységek tisztjeiről készült – jegyzékekben, sem pedig a brit családi genealógiákban. Mindez nem meglepő, és csak beigazolja azt a tényt, miszerint a hadmérnök segítőiről, csúnyább kifejezéssel élve, a szolgálairól van szó.

2.2. James Fitz-James hercegi különjárata

A megannyi nemes és nemtelen között királyi vérből származó önkéntesek is küzdöttek Buda felszabadításáért. Hadi ismeretei gyarapítása végett küldték Magyarországra James Fitz-Jamest is, ki nem volt más, mint II. Jakab és Arabella Churchill (a híres hadvezér, Marlborough hercegének testvére) házasságon kívül született fia. A királyi vérből származó fiatalember 1670. augusztus 21-én látta meg a napvilágot, tehát Buda ostroma idején még 16 éves sem volt. Apja utasításainak kézhezvételekor, miszerint csatlakoznia kell a török ellen készülő császári sereghez, épp Párizsban tartózkodott, ahol tanulmányait folytatta (T. Wilson 1876, 15). Nem is okozott csalódást apja számára. A források egyöntetűen elismerően beszélnek a páncélba bújtatott kamaszról. Buda ostromát követően visszatért Angliába, ahol apja a Buda alatt tanúsított hősieles magaviselete jutalmául, Berwick-upon-Tweed hercegévé tette. Ennyivel azonban nem ért véget magyarországi szereplése. 1687 tavaszán: „...visszatértem Magyarországra. A császár ezredessé [colonel] léptetett elő, és rám bízta a Taaffe-vértesezred parancsnoklását...” (Fitz-James 1779, 12.) Berwick hercege tehát még egyszer visszatért a háború poklába, megjárta a nagyharsányi ütközetet, és mihelyst a seregek téli szállásra vonultak, végleg elhagyta Magyarországot (Childs 1980, 41) Nem sokáig élvezhette azonban az otthon kényelmét. 1688-1691 között Írországban hadakozott, ahol többek között megjárta a boyne-i csatát. A vereséget követően végleg Franciaországban telepedett le, ahol felcsapott XIV. Lajos katonájának. Francia marsallként (1706-tól) végigharcolta az augsburgi liga háborúját és a spanyol örökösödési háborút. A sors fintora, hogy 1707-ben Almansánál épp egy francia tábornok¹¹ által vezetett angol–portugál sereggel szemben tudta elérni

10 https://en.wikisource.org/wiki/Negus,_Francis_DNB00 (Elérés: 2015.09.01.);

11 Henri de Massue (Earl of Galway).

legnagyobb sikerét. Élete volt a hadsereg, végül ez is okozta vesztét. 1734-ben ágyúgolyó ölte meg Philippsburg ostrománál. Halálát állítólag egykori budai harcostársa, Savoyai Jenő is megsiratta (Бешлин 2014, 587)

Fitz-James útja Magyarországra ugyancsak kalandokkal lehetett teli. Elutazása előtt maga a Napkirály fogadta audiencián, ahol a király gyémántberakásos arcképét kapta ajándékba (Clark, 2015, 118).

Útitársa volt Edward Vaudrey (Childs 1980, 41)¹², Oliver St. George¹³, továbbá, ahogyan az a forrásokból kiviláglik, egy bizonyos francia férfi, Monsieur Pradier, akik minden bizonnyal Párizsból kísérték el a hercegfít Buda alá.¹⁴ Ezen felül még megannyi szolgál, és ha igazak a feltételezések, más nemes urak is. Ezen más nemes urak közé sorolható Thomas Belasyse, akiről Pradier 1686. július 17-én budai táborból kelt levele alapján feltételezhető, hogy a herceg különítményét gyarapította.¹⁵

A levelekből egy másik önkéntes személyére is fény derül. Fitz-James öccsének küldött levelében megemlíti Mr. Thorp-ot, kinek halálhírét kéri, hogy írja meg nővérüknek. Mr. Thorp bizonyosan nem volt katona, hiszen annak nyoma maradt volna a tiszti jegyzékekben, azonban nemesi származásáról sincs tudomásom, mivel a családi genealógiákban sincs adat róla. Feltehetőleg alacsony származású szolgál volt a család szolgálatában, mely megmagyarázhatja miért kellett megüzenni halálhírét Angliába.¹⁶

Thomas Belasyse (Bellasis) előkelő angol családból származott.¹⁷ Nagybátyja az a Thomas Belasyse volt (2nd Viscount of Fauconberg; 1627-1700), akinek a felesége nem volt más mint Oliver Cromwell lánya, Mary. A vikomt és a Cromwell-lány házassága azonban gyermektelen maradt, aminek köszönhetően a nagybácsi 1700-ban bekövetkezett halálakor a Budát megjárt önkéntes vált

12 Ugyanerről ad tanúbizonyságot Sir Edward Vaudrey 1686. június 1-én kelt strasbourg-i levele Sir William Trumbullnak, amelyben az út nehézségeiről tesz említést: „We are at length in spite of ill weather and worse ways got safe to Strasbourg, where Mr. Fitz James found your letter. The holidays and a wearied equipage oblige us to some rest, which we will make as short as both will permit.” (Purnell 1924, 177).; Sir Vaudrey a későbbiek folyamán egy újabb levél keretében (jún. 12. Ulm) értesítette Sir Trumbullt útjuk előrehaladtáról. (lásd. Purnell 1924, 183)

13 Uo. 159.

14 Uo. 195.

15 Pradier az említett levélben beszámol a július 13-i katasztrofális kimenetelű roham veszteségeiről, azonban a rengeteg angol elesett és sebesült közül csupán Vaudrey, St. George és „Monsieur Bellasis” említi meg, több más angolt nem. Valószínű, hogy Pradier csupán azon személyek sebesülésének a hírét küldte meg Párizsba, akiket ott személyesen is ismertek.

16 „Pray write to my sister that Mr. Thorp was killed at the second attack.” 1686. augusztus 16. Buda alól: Fitz-James levele öccsének Henrynek. (ld. Purnell 1924, 205)

17 Apja Rowland Belasyse, anyja Anne Davenport. (ld. Cokayne 1890, 323) (III. kötet)

minden cím és jog örökösévé (3rd Viscount of Fauconberg).¹⁸ Thomas Belasyse a Coldstream Guards kapitányaként egészen 1688 decemberéig szolgált, amikor is kilépett a hadseregből (Dalton, 1894, 96. p. (II. kötet)). A családján kívül nem sikerült további részleteket megtudnom életútjáról. 1718. november 26-án hunyt el Brüsszelben. Nevét és címeit fia, Thomas vitte tovább (Cokayne, 1890, 323. p. (III. kötet)).¹⁹ Thomas Belasyse életútja (nincs kényszerítő tényező) és hivatása alapján arra következtethetünk, hogy Fitz-James elutazása jó alkalmat kínálhatott a kalandvágyó ifjúnak, hogy beleszolgáljon a háború mesterségébe.

Hasonló helyzetben volt Edward Vaudrey is, kinek életéről nem tudni sokat. Berwick hercegének közeli baráti társaságához tartozott. Az ostromot követően 1687-ben újfent Berwick útitársául szegődött, ezáltal ő is részt vett például a nagyharsányi ütközetben. A hadjáratot követően Berwickkel hazautaztak, ahol 1687-ben lovaggá ütötték. Hamarosan belépett a hadseregbe, ahol egy lovasezred alezredesévé vált (Lt.-Colonel) (Dalton, 1894, 113 (II. kötet)). 1688 decemberében elhagyta a már említett regimentet, és újfent Berwick hercegéhez csatlakozott. Ez lett a végzete. Régi harcostársa oldalán részt vett az írországi hadjáratban, azonban az 1690-es boyne-i ütközetben életét vesztette (Dalton, 1894, 113 (II. kötet)). Életéről mást nem tudni. Az eddigiek is csupán azért ismertek, mivel a herceg tündöklése Vaudrey életpályájának egy részét is megvilágítja előttünk. Mihelyst Vaudrey eltávolodott a hercegtől, az adatok mennyisége is rögvést beszűkül.

Oliver St. George (1661–1731) apja a hasonnevű Oliver St. George volt (1695†), Carrickdrumrusk első bárója (1st Baron of Carrickdrumrusk). Bátyja, George örökölte apjuk minden címét (2nd Baron of Carrickdrumrusk).²⁰ 1686-ban egy dragonyos regimentben (Queen's Dragoons) teljesített szolgálatot kapitányként, ezért menlevelet kért és kapott a királytól, hogy részt vehessen a török háborúban.²¹ Az ostromot követően visszatért a seregbe, 1688-ban pedig az első közt állt át Orániai Vilmos seregébe (Dalton 1894, 12. II. kötet)) Habár a budai hadakozást bőven túlélte, életéről nem sikerült többet megtudnom. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy bátyja örökölte a címek és a birtokok túlnyomó részét.

A Fitz-James fémjelezte fiatal társaság végül 1686. június 30-án érkezett meg a budai táborba (lemaradva a Víziváros elleni rohamról), ahol Fitz-James rögvést papírra vetette első gondolatait:

18 A korabeli levelezésekből nyilvánvaló, hogy nem lehetett más, csakis Thomas Belasyse, aki a család képviselőjeként megjárta Budát. Jó példa erre az álhír terjedése Belasyse haláláról: „... Mr. Belasyse-t, Lord Fauconbergnek [értsd a vikomtnak] unokaöccsét és örökösét, megölték Buda alatt...” (W. Singer 1828, 552)

19 Családjáról bővebb részletekért lásd az imént említett kötetet, illetve a DNB-t.

20 Cokayne 1896, 11. (VII. kötet); www.thepeerage.com/p33204.htm (elérés: 2015.09.02.);

21 „...to go into Hungary and there remain during the campaign.” (Dalton 1894, 12. (II. kötet))

„Tegnap érkeztem meg jó étvággal, mivel Bécs elhagyása óta csak kenyéren és boron éltem, útközben semmit sem lehetett beszerezni. Magyarország a legsiralmasabb vidék a világon, minden nap fosztogatják vagy a keresztények vagy a törökök, vagy éppenséggel mindkettő egyszerre.”²²

2.3. És a többiek

Sajnálatos módon a legtöbb angol önkéntes személye úgymond a levegőben lóg, kikről nem sikerült megállapítani, hogy milyen társaságban jutottak el a török hadszíntérre. Ennek ellenére életpályájuk többé-kevésbé ismert, ezáltal lehetőség van alapvető vizsgálódásra is. Nézzük is őket egyenként.

Sir George Savile a budai ostrom egyik legmagasabb származású angol önkéntese. 1667-ben látta meg a napvilágot Sir George Savile fiaként, aki mint Halifax első márkija (1st Marquess of Halifax) Anglia egyik legbefolyásosabb államférfijának számított²³. Tanulmányait testvéreivel Genovában végezte, azonban hamarosan jelentkezett önkéntesnek a Buda ellen készülődő császári seregbe. Hogy pontosan miért, nem tudni. Egy magas származású fiatalember esetében azonban nehéz más okot elképzelni, mintsem a tapasztalatszerzést (kalandvágyat). Utazását apja és nagybátyja feszült figyelemmel követték, amelyről rendelkezésünkre áll levelezésük. A mindössze 19 éves önkéntes utazása során pénzügyi problémákba keveredhetett, mivel apja rendületlenül kereste annak a módját, hogyan küldhetne neki pénzt Németföldre D. (Cooper 1858, 282; Foxcroft 1898, 464). Végül csakugyan eljutott Bécsbe, ahol „minden brit apja”, Francis Taaffe vette pártfogásába²⁴, az igazi apa nagy megkönnyebbülésére.²⁵ Vele tartottak szolgálói, név szerint ismerünk is egyet. Meizey, aki a levelek alapján jó szolgálatot tett a megsebesült fiatalúrnak²⁶: 1686. július 13-án súlyos haslövés érte, azonban

22 „I arrived here yesterday with a good appetite, having lived since my depart of Vienna upon bread and wine, for we could not find upon the road the least thing to eat. Hungary is the miserablest country in the world, for it is plundered every day or else by the Christians or by the Turks or sometimes by both.” 1686. július 1. Buda. Fitz-James levele öccsének Henrynek. *ld.* Purnel, 1924, 190–191

23 https://en.wikisource.org/wiki/Savile,_George_1633-1695_DNB00 (elérés:2015.08.09.)

24 Francis Taaffe ír származású császári tábornok volt, ki az olmtüzi tanulmányait felcserélve az 1670-es években katonának adta fejét. Egész életét a császár szolgálatában élte le, és mint ilyen a legmagasabb katonai rendfokozatok viselőjévé vált. Európa szerte megbecsült katona és államférfi, Lotharingiai Károly személyes jó barátja. Többek között tagja volt az illusztris Aranygyapjas rendnek. Nem véletlen, hogy II. Jakab is Francis Taaffe kegyeibe ajánlotta fiát, Fitz-Jamest. Jacob Richardsot és embereit is ő fogadta Bécsben. Részletesebben életének és Buda alatti tevékenységének leírásától eltekintek, mivel ezen tanulmány terjedelme és célkitűzései ezt nem teszik lehetővé.

25 1686. június 3. Henry Savile levele Halifax márkijának. *ld.* D. Cooper 1858, 292.

26 1686. aug. 6. Henry Savile levele Halifax márkijának. *ld.* D. Cooper, 1858, 299.

– szembemenve magyar szakirodalommal²⁷ – feltehetőleg élve került ki Buda poklából. Halifax márkija több levelében is arról tesz említést, hogy aggódva várja a kedvező híreket fiáról a budai táborból, aki remélhetőleg „in a hopeful way of recovery.” (D. Cooper, 1858, 295–299). És túl is élte! A család megpróbáltatásainak azonban nem volt vége: 1688–1689 folyamán Halifax márkija egy év leforgása alatt két fiát is elvesztette.²⁸ A márkinak három fia született: Henry, William és George. Az apa halálát követően minden jogot és címet a középső fiú örökölt (2nd Marquess of Halifax) (Cokayne, 1892, 134. p. (IV. kötet)).

William Harbord²⁹ (k. 1635-1692) az ostrom angol résztvevőinek egyik csodabogara. Az ízig-vérig politikusnak szinte semmi köze nem volt a kard és a muskéta művészetéhez, talán egészen Buda alá érkezéig. Fiatalon, húszas éveiben járva kapcsolódott be a politikába, 1679-ben pedig már képviselőként tagja volt a londoni parlamentnek. Híressé vált pápista ellenes kirohanásairól: ellenezte York hercegének (a majdani II. Jakab) trónutódlását, és már az 1680-as évek közepén nyíltan támogatta Orániai Vilmos trónralépését. Egyik legfőbb célpontjának Halifax márkija bizonyult. II. Károly halálát követően York hercégétől való félelmében Hollandiába emigrált, és csak a Dicsőséges Forradalomkor tért haza Vilmos seregével. Fontos pozíciókat töltött be III. Vilmos adminisztrációjában, azonban hamarosan már saját maga kérte áthelyezését. Kívánságára konstantinápolyi angol követté nevezték ki, és mint ilyen a császár és a szultán közötti békét volt hivatott közvetíteni. Szerencsétlenségére azonban út közben Belgrádban meghalt (1692).³⁰

Az ifjú hadmérnök, Jacob Richards egyik levele elárulja számunkra, hogy Harbord és egy bizonyos Mr. Bellamy 1686 áprilisában az ír gróffal, Francis Taaffe-val ebédelt Bécsben (Worthington, 2012, 120). Hogy ki lehetett ez a Mr. Bellamy, a rendelkezésre álló tények tükrében szinte lehetetlen megállapítani, de az bizonyos, hogy együtt érkezett William Harborddal Bécsbe.

27 A magyar szakirodalom ekképp emlékezett meg Savile-ról: „Hon. George Savile, az Earl of Halifax fia, ki Burke szerint meghalt sebeiben.” (Kropf 1894, 141.); „George Savile az Earl of Halifax fia volt. Állítólag Buda alatt kapott sebében később meghalt.” (Markó 1937, 215)

28 https://en.wikisource.org/wiki/Savile,_George_1633-1695_DNB00 (elérés:2015.08.09.); D. Cooper 1858, 298.; Foxcroft, 1898, 489. A felhasznált szövegek nem emelik ki egészen pontosan, hogy melyik két fiú hunyt el. George esetében a halál oka sem ismert. George Savile halálát megemlíti Kimber „majdnem” korabeli genealógiája is, azonban csak az évet találta el (1688), a helyszínt és az okot nem (meghalt Buda alatt). *ld.* Kimber 1771, 70.

29 A forrásokban előfordul, hogy „Mr. Herbert-ként” emlegetik. Feltehetőleg a brit történész, John Childs (i.m. 42. p.) is ezen a hasonlóságon bukott el, amikor William Herbertet, Powis márkiját, mint budai angol önkéntest írja le, összecserélve őt William Harbord-dal. Egy ilyen magas rangú férfi Buda alatti verekedése minden bizonnyal nem kerülte volna el a kortársak figyelmét.

30 https://en.wikisource.org/wiki/Harbord,_William_DNB01 (Elérés: 2015.08.30.)

Hogy Harbord végül is miért indulhatott el Buda alá, nem tudni biztosra. Lehetséges, hogy maga Orániai Vilmos vette rá, vagy csak éppenséggel támogatta a hazátlan Harbord vállalkozását. Hasonló helyzetben találhatta magát az ostrom egyik másik angol résztvevője, John Cutts (1661–1707) (Cokayne 1913, 583. (III. kötet); Worthington, 2012 120; Childs 1980, 130.)

Költő és katona egyben, a századforduló háborúinak fenegyereke. Cutts részt vett a Monmouth-féle rebellióban, amelynek leverését követően menekülnie kellett Angliából (1685). Egyenesen Orániai Vilmoshoz vitte útja. A pénzügyileg romokban heverő Cuttsnak – nem is beszélve hírnevéről – nem maradhatott sok választása, mintsem szerencsét próbálni a kontinens másik felén: nevet szerezni, rangot és gazdagságot. És mivel komolyabb háború ez idő tájt egyedül magyar földön tombolt, hamarosan útra is kelt (S. Swartley 1917, XVI.). Másrészt talán nem is ilyen egyszerű a képlet. Valószínűleg maga III. Vilmos is nagy szerepet játszott abban, hogy Cutts végül Magyarországon kötött ki.³¹ Nem ez lenne az első eset. Hogy végül miként jutott el Magyarországra, nem tudni. Az angol nyelvű szakirodalom mint „gazdátlan zsoldost” (unattached mercenary) írja le, aki önkéntesként harcolt a lotharingiai alatt (Childs 1980, 130). A következő évben újfent Magyarországon találjuk, azonban többször már nem tért vissza.³² 1688 áprilisában³³ csatlakozott az Anglo-Dutch Brigade-hez Németalföldön, amely a II. Jakab ellen szervezkedők egyik fő gyülekezőhelye volt. Még ez évben előléptették (Lieutenant-Colonel). A már említett egység rengeteg, a britanniai hadakból elbocsátott bakának adott otthont, akiknek jelentős része puskaport nyelt veterán volt. Ennek köszönhetően sok, Budát is megjárt veterán vett részt III. Vilmos 1688-as diadalmenetében (Childs 1980, 176; Cokayne 1913, 583. p. (III. kötet)). III. Vilmos egyik embere ekképp jellemezte a helyzetet, szinte szuperhősöknek írva le Vilmos harcosait:

„Néhányuk, biztosra veszem, legalább hat láb és egy negyednyi magasak voltak, hacsak nem hat láb és egy fél... mindannyiuk válogatott harcos, akik közül sokan Buda ostromát is megjárták.”³⁴

Ezt az utat járta végig John Cutts és William Harbord is. Cutts ott volt a boyne-i csatában, továbbá megjárta Limerick rettegett ostromát, amely végül lezárta az írországi háborút (1691). A harcokban többször megsérült, amely nem csoda, hisz mindig a legkockázatosabb helyeken viaskodott. Érdemei jutalmául

31 *Uo.* Hogy pontosan milyen „noszogatásról” lehetett szó, nem tudni.

32 Sajnálatos, hogy – egyébként nem túl kiemelkedő – költészetében nem emlékezik meg a királyi Magyarországról!

33 Cokayne művében 1688 márciusa szerepel. *Id.* Cokayne 1913, 583. (III. kötet)

34 „Some of them were, I am confident, six foot and a quarter, if not six foot and a half, in height... all picked men and many of them personally present at the siege of Buda.” (Childs 1980, 176).

1690-ben Vilmos király Gowran bárójává tette (Baron of Gowran). 1692-ben ő is ott harcolt a steenkerque-i ütközetben az ír Mountjoy és Richards oldalán, ahol könnyű sebesüléseket szerzett. Számtalan egyéb hadjáratban vett részt. Nevének és egységének halhatatlan csillogást Namur 1695-ös ostrománál szerzett, mikor a végső rohamban katonáival a hatalmas veszteségek ellenére szemrebbenés nélkül állták a franciák tüzét. Ekkortól a katonák, határtalan bátorsága miatt csak „A szalamander” névvel illeték (The Salamander).³⁵ Marlborough seregével megjárta a blenheimi csatát, amely végül Cutts utolsó hadi vállalkozásának bizonyult. Odahaza fontos állásokat töltött be.³⁶ Karrierjének hirtelen halála vetett véget 1707-ben. Örököse nem lévén, vonala és egyben bárói méltósága megszűntek.

Az Essexből származó Richard Wiseman személyéről részletes információkat meríthetünk Sir John Bramston önéletírásából, aki Wiseman keresztapja volt. Mr. Richard Wiseman és Mrs. Towes fia volt. Apja útmutatására megjárta Spanyolországot, Franciaországot és Németalföldet is, ahol hosszabb-rövidebb ideig tartózkodott. Megházasodott, azonban felesége korán meghalt, Wiseman vállát pedig hamarosan egyre nagyobb adósságok kezdték nyomni. Ennek hatására döntött úgy, hogy a háborút teszi meg hivatásává, remélve, hogy elnyeri Jakab király jóindulatát és dicsőséget szerez nevének. Bramston érdekes részletekkel ajándékoz meg minket. Wiseman és keresztapja együtt mentek el a királyi udvarba, hogy megszerezzék az engedélyt az elutazásra. Hamarosan már személyesen II. Jakab fogadta Wisemant, aki áldását adta annak magyarországi hadjáratára. Bramston végezetül rövid jellemzést is ad: „*A valóságban, meg kell vallani, sokak büszkének tartották, aki a maga dolgait és személyét sokkalta többre becsülte másokénál.*” Jellemzését azonban mégiscsak szívélyes szavakkal fejezi be, bátor és jóra való emberként írva le Wisemant (Bramston 1845, 238).

Nem Fitz-James volt az egyetlen királyi vérből származó angol önkéntes, aki életét kockáztatta Buda alatt. I. Jakab angol király Erzsébet nevű lányát V. Pfalzi Frigyes v.fj.-hez adta feleségül. A házasságból született a híres-neves Rupert herceg (Duke of Cumberland; 1619-1682), az angol polgári forradalom legendás lovassági tábornoka, megannyi háború hőse. Az ő házasságon kívül született fia volt Dudley Bard (k. 1666–1686). Társai csak Rupert kapitánynak szólították. Anyja Frances Bard volt, Henry Bard lánya (1st Viscount of Bellamont). Rövidke életéről roppant keveset tudni.³⁷ Nem sikerült kideríteni, hogy miért és milyen

35 Cokayne 1913, 584. (III. kötet); Jonathan Swift külön műben (*The Description of a Salamander*), viszont nem túl hízelgően emlékezett meg a szalamanderról.

36 Tájékozódásul a kedves olvasó számára Cokayne már említett művét ajánlom, továbbá a *Dictionary of National Biography* idevágó passzusát.

37 Cokayne 1912, 106. (II. kötet); <http://www.thepeerage.com/p9631.html> (hozzáférés: 2015.08.15.);

körülmények közepette érkezett Magyarországra, a lehetőségek nagy tárházát figyelembe véve pedig feltételezésekbe sem szabad bocsátkozni.

Sajnálatos módon csupán a legismertebb angol résztvevőkről tudjuk megállapítani pontosan, hogy miért és mi módon érkeztek Buda vára alá. Mark Talbot személyéről csupán annyit tudni, hogy 1686. február 26-án elhagyta az ezredét (Sir Edward Hale's Regiment of Foot) (Dalton 1894, Vol. II, 35). Az egyik ír résztvevő, Lord Mountjoy egyik levelében megemlíti, hogy Hannoverben is szolgált (E. Ball 1912, 429). A katonai feljegyzések alapján a hadseregbe már nem tért vissza, ami egybeesik azzal a ténnyel, hogy elesett Buda alatt.

Végezetül pedig, pár angol önkéntesnek csupán a nevét ismerjük. Mr. Howard (Szakály 1986a, 267). Mr. Butler³⁸ és Lord Wiffers³⁹ személyét teljes homály fedi. Az előbbi két név esetében roppant elterjedt családnevekről beszélünk, amelyeknek több tucatnyi férfitagja élt a kérdéses időszakban. A jelenleg rendelkezésre álló adatok és az eshetőségek nagy számát figyelembe véve, további következtetések levonása merő lottózásnak számítana.

3. Véggkövetkeztetés

A fenti adatokat figyelembe véve leszögezhetjük, hogy összesen 20 név szerint is ismert angol önkéntes vett részt az évszázad egyik leghangosabb ostromában. Számuk nem kiemelkedő, azonban nem is ez a Budát megjárt önkéntesek legnagyobb erénye. Levelezéseik, hadijelentéseik és legfőképp naplóiuk nagyon fontos forrását képezik az ostromnak, amelynek legnehezebb pillanataiban is bátorságukkal és önfeláldozó cselekedeteikkel példamutatón viseltettek, lelket öntve a csüggedő német és magyar csapatokba.

Habár az angol önkéntesek levelezésének többsége továbbra is áttanulmányozatlanul hever Anglia levéltárainak polcain, enélkül is sikeresen meg lehetett állapítani az önkéntesek többségének motivációját. Láthatjuk, hogy a legkülönbözőfélébb mozgatórugók játszottak szerepet az angol önkéntesek felbujtásában. Voltak akik szerencsét próbálni jöttek, voltak olyanok, kik merő vakmerőségből egyszerűen csak dicsőségre vadásztak. Miközben XI. Ince pápa bullájának semmilyen, vagy legalábbis nagyon csekély fogantja volt Angliában, annál nagyobb vonzerőt jelentett Magyarország, mint hadiskola, ahol a legügyetlenebb kadét is kitanulhatta a fegyverforgatás és a hadvezetés fortélyait. Számta-

38 Itt szeretnék megosztani egy nagyon halovány feltételezést, miszerint Mr. Butler James Butler (1st Duke of Ormonde) rokona lehetett. A kilétének felkutatását roppant megnehezíti, hogy még csak keresztneve sem ismert.

39 Várady Imre tanulmányában olasz naplókra hivatkozva. *ld.* Várady 1936, 159; Részemről kétséges, hogy egyáltalán angol származású volt-e. Ilyen család a szigeteken tudtommal nem létezett.

lan, később sikeres és Európa-szerte híressé vált hadvezér járta ki ezt az iskolát, amely minden bizonnyal Európa egyik legkegyetlenebb és legveszélyesebbike volt. Ebbe az öldöklő küzdelembe csöppentek bele az angol önkéntesek is.

Legtöbbjük tehát a már fentebb említett tapasztalatszerzési okokból kifolyólag szállt táborba. Habár némelyek esetében ezt nem tudjuk közvetlen módon forrásokkal is bizonyítani, más magyarázatot nehéz elképzelni, mivel semmiféle kényszerítő ok (katolizáló, pénzügyi problémák, kegyvesztettség stb.) nem munkálkodott a háttérben, ami rákényszeríthette volna a nemesifjat a táborba szállásra. Ez igaz a hivatásos katonatisztek egy részére is, akik számára a hadi tapasztalat döntő fontosságú lehetett a majdani háborúkban. El kell tehát felejtünk azt a hízeltgő feltételezést, miszerint valamiféle Magyarország iránt érzett rokonszenv bármilyen jelentősebb szerepet játszott volna az angol önkéntesek magyar földre vonzásában.

Irodalom

- Bariska István – Haraszti György – Varga J. János (szerk.) 1986. *Buda Expugnata 1686. Europa et Hungaria 1683-1718: A török kiűzésének európai levéltári forrásai I-II.* Budapest
- Бешлин, Бранко 2014. *Евгеније Савојски и његово доба.* Нови Сад
- Bramston, Sir John 1845. *The Autobiography of Sir John Bramston.* London
- Childs, John 1980: *The Army, James II, and the Glorious Revolution.* London
- Clark, Ruth 2015. *Sir William Trumbull in Paris 1685-1686.* Cambridge
- Cokayne, G. E. (ed.) 1887–1898. *The Complete Peerage of England, Scotland, Ireland, Great Britain and the United Kingdom, 8 Vols (1st edition).* London
- Cokayne, G. E. (ed.) 1900–1906. *Complete baronetage, 5 Vols.* London
- Cokayne, G. E. (ed.) 1910–1916. *The Complete Peerage of England, Scotland, Ireland, Great Britain and the United Kingdom, 4 Vols (2nd edition).* London
- Cooper, William D. (ed.) 1858. *Savile Correspondence. Letters to and from Henry Savile, esq., envoy at Paris, and Vice-Chamberlain to Charles II. and James II. including letters from his brother George Marquess of Halifax.* London
- Dalton, Charles (ed.) 1892–1904. *English Army Lists and Commission Registers 1661–1714, 6 Vols.* London
- Dall, F. E. (ed.) 1912. *Calendar of the Manuscripts of the Marquess of Ormonde. K.P. Preserved at Kilkenny Castle, Vol. VII.* London
- Felhő Ibolya – Trocsány Zsolt (szerk.) 1987. *Buda Expugnata 1686. Europa et Hungaria 1683-1718: A török kiűzésének hazai levéltári forrásai.* Budapest
- Fitz-James, James (Duke of Berwick) 1779. *Memoirs of the Marshal Duke of Berwick.* London
- Foxcroft, H. C. (ed.) 1898. *Life and Letters of Sir George Savile, Vol. I.* London
- Györe Zoltán 2014. *Habzburška monarhija 1526-1792.* Novi Sad

- Károlyi Árpád 1886. *Buda és Pest visszavívása 1686-ban*. Budapest
- Kimber, E. (ed.) 1771. *The Baronetage of England: Containing a genealogical and historical account of all the English baronets etc.*, Vol. I. London
- Kropf Lajos 1894. A Budavára 1686-iki ostrománál jelen volt angol önkéntesek. *Magyar Történelmi Társ*, 17. évf. 1. szám, 135–147.
- Markó Árpád 1937. Angol katonák Budavár visszavívásánál 1686-ban. *Magyar Katonai Szemle*, 7. évf. 2. szám, 211–216.
- Purnell, E.K. (ed.) 1924: *Report on the Manuscripts of the Marquess of Downshire*, Vol. I. Part 1. London
- Richards, Jacob 1687. *A Journal of the siege and takeing of Buda by the Imperial army etc.*, London, 1687. *Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1517–1717, Pest, 1859*, 221–247. (Monumenta Hungariae Historica, Okmánytárak V.)
- Swartley, Stanley S. 1917. *The life and poetry of John Cutts*. Philadelphia
- Szakály Ferenc (szerk.) 1686a. *Buda visszafoglalásának emlékezete 1686*. Budapest
- Szakály Ferenc 1986b. Önkéntesek Budavár visszavívásánál In Faragó Tamás – Deák Farkas (szerk.): *Budavára visszavétele 1686-ban. Egy ismeretlen angol kortárs beszámolója*. Budapest
- Wilson, Charles T. 1876. *James the Second and the Duke of Berwick*. London
- Várady Imre 1936. *Egy sienai szemtanú naplója Buda 1686-os ostromáról = Tanulmányok Budapest múltjából* 5. 146–161.
- Singer, Samuel W. (ed.) 1828. *The correspondence of Henry Hyde, Earl of Clarendon and of his brother Laurence Hyde, Earl of Rochester*, 2 Vols. London
- Worthington, David 2012. *British and Irish Experiences and Impressions of Central Europe, C. 1560–1688*. London

Tibor TOT

ENGLESKI DOBROVOLJCI U OPSADI BUDIMA 1686: RAZLOZI I MOTIVI

Vest o novom pohodu protiv Turaka (Budima) probudila je veliko uzbuđenje po celoj Evropi, zato nije ni čudno što su se ljudi raznovrsnih rangova i nacionalnosti masovno sjatili ipod zastavu vojske Karla Lotarinškog. Britanski dobrovoljci u istoriji opsade Budima 1686. predstavljaju “živopisnu nijansu” toga velikog poduhvata. Tema ovog rada, koja pripada manje poznatim oblastima opsade Budima, odnosno celog bečkog rata, upravo se vezuje za njih.

Cilj rada je da nabroji sve one engleske dobrovoljce koji su se dokazano borili pod zidinama mađarske prestonice, odnosno da posredstvom kratkih životopisa dotičnih osoba predstavi njihovu istorijsku pozadinu, što je takođe važno za postizanje prvobitnog cilja istraživanja: u okviru rada podrobno se analizira pod kakvim uticajem i iz kojih razloga i ličnih motivacija su se engleski dobrovoljci odlučili da učestvuju u

operacijama u Mađarskoj, sa posebnim osvrtom na tadašnje prilike u Engleskoj i Evropi. Tokom istraživanja su mi na raspolaganju stajali pre svega savremeni izvori, kao što su: korespondencije, oficirski zapisi engleske vojske, dnevnici, izveštaji, itd., a takođe sam se koristio najnovijim rezultatima naučne literature na engleskom i mađarskom jeziku.

Zahvaljujući ovom istraživanju uspešno je dopunjena lista engleskih dobrovoljaca saviše od polatuceta dosada nepoznatih imena, odnosno ustanovljeno je, između ostalog, da su volonteri pre svega zbog usavršavanja sopstvenih vojničkih veština učestvovali u oslobađanju Budima.

Ključne reči: opsada Budima, 1686, Bečki rat, britanski, dobrovoljac

Tibor TÓTH

ENGLISH VOLUNTEERS AT THE SIEGE OF BUDA 1686: REASONS AND MOTIVES

When the news and gossip about the newest campaign against the Turkish infidels in Hungary reached the ears of the people, the whole of Europe was exalted, no wonder that hundreds of gentlemen of different origins, wealth, ranks, and nationality rushed under the flags of the Christian army under the conduct of Charles V, Duke of Lorraine. The tale of the engagement of the English volunteers at the famous siege of Buda is an interesting one, even if they did not play a significant role in the battle due to their disadvantage in numbers and status in the besieging army. This paper is about them, as the subject is a quite poorly researched field of the siege and overall of the Great Turkish War (1683–1699).

The paper aims to collect all the names of those English volunteers, who are authentically proven to have taken part in the siege. Furthermore, by analysing the historical biographies, the study tries to achieve the primary objective of the paper; it tries to answer the question of why the volunteers left their homeland, what their motives and reasons were to battle in Hungary, with an emphasis on contemporary relations and circumstances in both England, and Europe.

During the development of the paper, mainly contemporary sources were used, such as personal correspondences, British army commission registers, memoirs, diaries, newsletters, etc., and data has also been provided by using the most recent scientific literature in the English and the Hungarian languages.

Thanks to the research, the list of the English volunteers at the siege of Buda was expanded by more than half a dozen names, and it was found that, among others, the vast majority of the volunteers was driven by the will to receive wartime experience.

Keywords: Buda, 1686, English, British, volunteer, Great Turkish War, siege of Buda

